Byxe eronuudai proletaarnar, negedegtii!

№ 189 (2222)
1937 onoi aavgustiin
17
VTOORNIK

14-xi ZILEE GARNA

Buriaad-Mongoloi Ynen

Byxexolboonoi Komuniis (bolьşeviig) Paartiin Buriaad-Mongoloi Mosiin Komiteedai, Buriaad-Mongoloi Avtonoomito Soveed Socialiis Respyyblikiin Centraalьna Gyisedxexe Komiteedai yder byriin gazeeta

Redaakeiin aadres:
Ulaan-Yde goorod,
Ceentrsojuuziin, 19.

№ sen 10 myngе.

Bajalig urgasaa bariiza abxa

Mynee yjede xydee azalai ton xariuusalgatai xydelmeriiin sag orobo. Jyyb gexede ybehe xuriaalga dyyreegyi, sabşalga somolgo xojoroi xoorondo zabhar gargaza, xuriaalgiin xydelmeri jixeer unzagairahan baina. Tereenhee gadana zarim gazarnuudta ybehe xuriaalgada jixeer xozomdozo orood, mynee xyrter aduu malaigaa tezeelii abşa şadangyi nobşorozo baihan kolxoozuud olon baixanь yzegdene.

Iime nazagai baidaltai baitar tariaamnai bolozo edieeşeze jirebe. Mynee manai respyyblikiin zarim tyryy kolxoozuud tariaanai xuriaalgada exilze orobo. Eneen tuxai Muxar -Şiberei aimagai Sutain somonoi Moolotovei neremzete arteelь, şaraldain seliëeniiin Kaganoovi-iin neremzete kolxooz; Zediin aimagai Derestein somonoi Voroşiilovai neremzete kolxoozuudhaa tariaanai xuriaalgala orohonoi medee manaila orohon baina. Eneenei ayyleer myn iime medeeselnyyd Zagarain, Booxonoi ba Alairai aimaguudhaa orobo.

Ene medeenyyd bolbol ynenlee jaagaa erte tariaandaa orooo geeşeb gyylxeer medee bişe geeşe. Mynee sag oroi boloo, ynendee bolbol bidener ene yjede tariaa xuriaalgada nelenxiigeer zigderen orohonoi medee tolilozo baixa johotoi baigaabdi.

Ene zileimnai urgasa urda ardiinxinhaa zişeegyi hain, bajalig urgasa baina. Manai xylee bişegşedei bişegyyd deerehee yzexede xaa byxii gazarta haja naaşa yzegdeegyi hain urgasa garaa geze medeesene. Iime xadanь ene bajalig urgasii bariiza abxa ton tyryyşiin zorilgo baina.

Erxim hain urgasa bolbol erxim hain xydelmeri, eris bogoni bolzor erixe baina.

Jaaxadaab gexede—hain urgasada ajuul olon baina. Xuriaaxa sagiinь negeş xonog xozomduulbal tariaan xebteşeze bolxo ba xura mynderte soxiuulbal myn ogtolon gemteze bolxo baina.

Iime deerehee, araduudai voozdь ba bagşa nyxer Staalinai 1935 ondo tyryy kombajnioornuudai zybleen deere iigeze xelehiinь myrei xytelberi bolgoxo johotoi. **„xuriaalga bolbol sezoonoi xereg bolxo tula sag xylieeze huuxa duragyi baina. Sag sonь xuriaaxada—şyyberitei, oroitoxodo—alduuritai“** Ene gol direktiivii xen byxen xezeede hanaza, xereg deerenь bejelyylxe uşartai baina.

Ene zilei bajalig urgasii sag soonь negeş xoolosoi geegdelgyigeer ximgataigaar xuriaaza abxa erxe baidal bidende bii gyy gexede—tiime erxe baidalai bidende biinь labtai. Mynee manai tariaan azalai xydelmeri bygededee şaxam soveedai tyryy teexnikeer xujaglagdahan baina. Abaad yzegtii,-manai respyyblikiin tariaanai pooli deere 200 şaxam kombaina geze gaixamşag maşiina xydelxe baina, xeden olon zaatxa snopospovizaalxa xydelxe baina.

Ene ynder teexnikiiji şudalahan, emeelleze unahan tariaan azalai dyrşel şadabaritai bolhon şine gaixamşag kaadr xydelmerişedii manai kolxooziin baiguulalta debzyylze ygehen baina.

Ede bygede xamtaraza jirexedee tariaa xuriaalgii bogoni bolzor soo hain şanartaigaar dyyrgexiin erxe baidal bidende gyisedeeree baina. Gansaxan ede xysli zybeer emxidxeze tabixa ba tyryy teexnikiin ygşe şadaxa şadalli symiinь abxiin tylee temesexe xereg-bygedii şiidxexe baina Ene xeregii şiidxexe gedegnai jyyb gexede—staxaanotanai xydelee yrgeneer delgeryylxe gehen udxatai.

Tiime tula tariaa xuriaalgiin byxii xydelmeri deere aixabtar yrgeneer staxaanovtanai xydel gee emxidxeze brigaada,zvenoo byxenei xoorondo socialiis myriisee delgeryylxe ba xydelmeri denь xereglegdexe xeregselnyydii baixa johotoi gazartanь symeer beledxexe şuxala baina. Xuriaalgada tabigdahan xynyyd ba maşiinanuudta negeş minuuta ondoo jyymende hamaa raxa ygei, çaasai mexaniiizm meteer xydelxiin erxe olgoxo—kolxooz byxenei yyrge baina.

Eneenhee garxa zyilnyyd gexede xydelmerişedei baira baidal, edixe xool, maşiiniin xeregsel, maşiniiin tohon ba busa zyilnyyd bygedeeree belen baixa johotoi. Edenei talaar emxidxegdeegyi zyilnyyd jixe olon mynee yzegdeze baina. Tereeniii jabuudtaa zahaza, bajaligaar garhan urgasii erxim hainaar xuriaaza abaja. Ene jixe urgasii xuriaaxa jabadal bolbol angiin temeselei gazaaguur garxagyi baina geze medexe xeregtei. Angiin daisad bolbol ene jixe xydelmeriii tahalduulxiin oroldolgo xexenь medeeze tula revoliyycioono heremzee deere yrgexe şuxala baina.

XURIAALGADAA OROBO

Zidiin aimagai Derestein somonoi Voroşiilovai neremzete kolxooz bolbol aavgustiin 6-haa exilze tariaaxuriaalgadaa exilze orobo. Myn bişeş kolxoozuud zigde orozo exilee.

Ž.C.S.

Urgasa hain!

Sutain somonoi (M.Şiber) Moolotovai neremzete kolxoozoi tariaanai urgasa ton hainaar urgaza, ziir zigde dyyren edice huugaad, yglee mynee xuriaalgada oroxii xylieeze baina. Eneenhee urda 4-5 zil soo iime hain urgasa yzegdeegyi hen.

Kolxoozniguud urmatai xyxiyynyyd,—tariaagaa hainaar xuriaaza abxabdi,—geze erxim beledxeltei ugtaza baina.

Myn ene aimagai Şaraldain selieeniiin Kaganooviçiin ner. kolxooz tariaa xuriaalgadaa oroo. Brigaaduudainь xydelmeriiin tyseb sym xegdehen ba 12 xonogto dyyrgexe hanaatai baina.

G.Çoidonoi.

Moskvaa—Xoito Ameerika niidelgii emxidxexe zasagai komiisahaa

Moskvaa—Xoito Ameerika niidelgii emxidxexe zasagai komiisa bolbol, aavgustiin 15 nai yder narin şinzelelge xehen baibaş, „N–209“ samolioodoi raadioo staancatai xolboo baiguulza şadaagyi baina geze medeesene. SSSR-ei ba Aliaaskiin zarim staancanuud samolioodhoo abtahan abiaa duulhanş haa, „N—209“ samolioodai raaciin xydelmeri geze xelexe argagyi baina.

Tuhalamza yzyylxe xemzee jabuulganuud yrgelzelheer. Ledokool „Kraasin“ miis Şmiidte jireed, samoliooduudii aşaalxaa beledxeze baina. Pooliushaa Moskvaa jirehen „N—170“, N—171“ ba „N—172“ samoliooduud Gorbynoovai neremzete zavood niideze oşobo. Tere zavood deere ede samoliooduudii şalgaxa ba niidelgede beledxexe baina. Zavoodai xydelmerişed bolbol ene xydelmeriii jixe oroldosotoigoor xalaza abaa, teed dyrben motoortoi samoliooduudii beledxelgede xezeeş nege xedii xonog xeregtei bolxo baina.

(TASS)

BMASSR-ei SOVEEDUUDAI VII ONSO XURAL

Buriaad-Mongol ASSR-ei Konstituuciin projeekt tuxai

nyxer M. N. JERBAANOVAI elidxel

(YRGELZELEL. Exinь ysegelderei dugaarta)

Lamanarai instityyd bolbol gansaxan ekonoomikan talaar buriaad-mongol aradii ekspoataacalxa zebseg baihan tedii bişe, azalşan arad niitii politikan talaar bogoolşolxo ba daralaxa munxaruulxa zebseg baihan jym. Xerbee buriaad mongol xyn xojor xybyytei baigaa haa, negiinь erxebişe lama bolgoxiin tula dasanda ygexe ujalgatai baigaa. Baha la lamanarai xeregte arad zon hoo sugluulagdadag myngen ba ed zeeriiin badar tataoarinuud bolbol azalşan aradai xyzyynde xynde aşaan bolon xebtedeg baihanь bygedede medeeze baina. Buriaad-Mongoloi ygeiteişyyl yge duugyigeer şyteze, xerbee duradxaa xada hyylşiingee ynlee ba xoniii yrgel bolgon ygedeg baigaa Bylenerее tezeexe uşartai gansaxan xybyytei balbaş, lamiin zaabariaar xuvarag bolgon dasanda ygedeg uşar ali olon baidag hen.

Lamanarai garta „tybed emnelge“ gedeg eksploataaciin baha nege zebseg baigaa Oktiaabriiin revoliyycehee urda Buriaad-Mongoldo 14 mingan lamanar ba xuvaraguud baihan baina. Ene xadaa byxii ere zonoi 10 proceenthaa deeşe bolxo baigaa. Baha emşe lamnar 500 xyn baigaa, tiixede vraaçnuud oroi gurban bolboş, xaanta zasagai hyylşiin arban zil soo bolhon baigaa jym.

„Tybed emnelgiin“ angiin yyrgenь tybed emnelgiin gol joho zarşamanь bolxo „Zyd—şi“ geze tybed emnelgiin debterei dotorxi nege zylde ton hainaar xaruulagdahan baina:

„Xaan deedes ba lama bagşanarii doromzoldog, emşe otoşonorii muulan xeledeg ba aşa yiteg xariuuldaggyi, emnyylxe sagaa olxo duragyi, zaabari hurgaalnuudii duuldaggyi, jixe uidahan ba nahan baragdaxa bolhon xynnii, şazaniii esergyysedeg xynnii, xerbee ybeşeneinь edegexeş baigaa haanь (deedesei uur xilen xydelgexegyin tulada) emneze bolxogyi“,—gehen baina.

Emşe lamanar bolbol ybeşentenei mederelde xynei organiizm ba ybeşenei şaltagaanuud tuxai ton zerleg adxag zyilnyydii nebteryyldeg baigaa. Lamada yni udaan emnyyleed, hyyldee vraaçda xandahan nege ybeşen xyn naha barahan baigaa. Emşelegşe lamanь xadaa nygşegşiin ybeşenь „tereenei bejehee hynehenь zailahan“ deerehee bolhon ba lama „tereeniii gedergenь busaaza şaxuu baitar“, vraaç tereeniii soşoczo, terenь baha busaltagyigeer arilahanhaa yxeşebe geze hyzegtende tail barilhan baina.

Baha negen faakt Nege lama, niydee ybedhen ybegen ba hamgan xojorii emşelhen baina. Tere lama bolbol eriinь dyrben zil exeneriinь tyrhen zilde „xarşa“ naha zilenь taaraagyi baihan deerehee niydenь ybedee, tedener halxa johotoi geze xelebe xa. Tiigeed tedener zaabariiinь dyyrgeze halahan baigaa...

Xerbee, miniii gansaxan buriaad zon deere togtozo xeleed dyyrgee haa, baidalai uşar dyyren bişe bolxo baina. Manai oros tariaaşaniii abaad yzeje. Edener bahal eneenhee deere bişe baidalda baigaa. Mynee, zişeelxede, xaanta zasagai yjede xuuşan zanşalta „şemeeşigyyd“ geze nerlegdedeg baihan tariaaşanai urdiin baidalii manai istoorigiuud iimeer xaruuldag baina.

„Xuuşan zanşaltai“ oros tariaaşan bolbol XVIII-xi zuunai xaxadta Sibiirь, Altai ba Baigalai ymenexi niutaguudta xyseer nyylgegdehenь medeeze baina.

Baigalai ymenedeki xuuşan zanşaltaniii huurizuulxiin tula Selengiin baişan deere 1766 ondo „Tariaa alalgiin baposeleeniin kontooro“ geze neretei zurgaan baiguulagdahan baigaa. Şine huurizagşad bolbol xynei huugaagyi xizaarta, tere yjede tuilai jixe xereglegleze baihan, tariaa talxa ygexe johotoi baigaa. Xuuşan zanşaltai tariaaşan zon bolbol hain duraaraa, zarimlaa ygeduuldaggyişyydii gamgyi soxixo jabadaltai xolbootoi zasagai xaşulta xabşalgaar tereyje xyrter xeneiş edlyyrileegyi jixe jixe talmai gazarnuudii tariaanai gazar bolgohon baina.

Xuuşan zanşaltan bolbol şine gazarta xeden olon gaşuudal ba xabşaltanuudii yzehen baina. „Gazar edlyyridee xeşeelgyi xynyydii xerbee sag soogoo xaxalagdaa, tarigdaagyi ba xuriaagdaagyi baigaa haanь“ eldeb zemiin tylee gamgyigeer taşuuraar soxigdodog, tariaaşanii xeden xonogoor uha ba talxan deere huulgadag, stoolbonuudta genzeer xylideg, hangai xydelmeride namnadag baigaa.

Xuuşan zanşaltanai ystaavçaguud ba naçoodçoguud bolbol imagta gansaxan le xuuşan zanşaltan bolbol „ton ynen şazan şytedeg ynen aldartan“ geeşegeze propagaandaldag baigaa. Busadii xuu jamarş xarilsaa xeze bolxogyi „jireetigyyd“ (buruu nomton) ba „buzar boguudta“ toolodog baigaa. Eneen deerehee xuuşan zanşaltan bolbol—ondoo şazantantai nege habahaa ediee edixegyi gehen gurimtai baigaa, uşaranь xadaa „ediee, unda, xani nyxediin talaar jireetigtei xolbootoi xyn bolbol jeeresь myn“ geze tedenei nomdo xeledeg baihan jym. Xuuşan zanşaltaniii xabşaza baixa yjede, tedenei eehediingee aza amidaralai tylee temesehen temeselei yndehe huuri deerehee garhan ene nomlolonь bolbol xuuşan zanşaltanai olon zilei byglyy taharxai baidalda ba myn ynen aldartan bolood xristoosoi bişe şazantan, ilangajaa buriaadmongolşuudtai eogyi baihan jabadalda nyxesel bolzo ygehen baina.

Xuuşan zanşaltanai ystaavçaguud ba naçoodçiguudai nomoi johoor hurguuli bolbol bahal „nygelte“ gazarnuudai negen myn gedeg baigaa. Ystaavçiguud bolbol maasii xaranxii munxagaar bariiza baixii oroldodog hen. Baigalai ymenexi byxii „Şimeeşig“ zondo urdanь jyrdee miin xedexen hurguulinuud baibaş, hurxa xyn ygei xoohon baidag gy, ali xuuşan zanşalai bişe şazantai yxibyydeer dyyrhen baidag hen. „Şimeeşig“ tariaaşanai xarilsadag gansaxan bişeg geeşenь ystaavçiguudta ceerkovno—slaviaan unşalgada hurxa jabadal baigaa.

Urdanь, xuuşan zanşaltanda muxar hyzeg, munxag zanşalnuud ton olon baigaa Zişeelxede, Buriaad-Mongoloi negen geegdengi xaranxii selieenidxuuşan zanşaltan bolbol mogdehendee noiroi ybeşeneer ybedehen xynde xyiten uha adiadag gy, ali şixendenь buu tabidag baigaa. Baha „noxoin zyneglelhee“ taangliiin ybeşen ybeşen nilxiiji xaalga dooguur şurguulan şireehaagy, ali ybeşen tii piroog bolgozo, myrgel unşan peeçende huulgaa haa gy, ali tereeniii baanida kalaeça soo guur gargaza, tendee noxoi unuulan gyilgeed, tere kalaa çiinь ediyylee haa tuha bolxo meteer etigedeg uşar baigaa. Niurganai şanga ybeşeniii zog soo odoo, ybeşen xyyniii gedeheerenь bogoho deere xebtyyleed, zorixo şibşelge ygexeleze baiza, niurgan deerenь moxoo hyxeer şyyr sabşaxa gedeg baigaa. Xuuşan zanşaltanda ybeşeniii zailuulxa tuxai eldeb olon şibşelgenyyd bii; baha yxelheeş abarza şadaxa şibşelge tarni baixa jym, geze etigedeg baigaa.

Ystaavçag ba naçoodşoguud bolbol ilangajaa jixe edibxi kollektivizaaciin yjede gargahan baina Enenь eli medeeze, uşaranь xadaa kolxooz bolbol tedenei yxeeriiin gazar bolxo baigaa. Tedener kollektivizaacii esergyysen agitaacalza, iigeze xeledeg hen:

„Kolxoozdo by orogtii, burxan taniii zailuulag. Kolxooz geeşe burxanai yydxehen jym bişe xynei anadiin tama geeşe, antiixristiin bodozo zondo gargahan jym. Kolxooz geeşe antiixristiin uurxai myn, negeş şazan şytegşe orozo bolxogyi, uşaranь xadaa orohon xyn antiixristiin saaşadaa delgeren bexizexede tuhalxa baina. Kolxoozdo orohon xyn buzagairxa uşaranь bolbol tere eeriigee antiixristda ygene geeşe. Hajadaa byxe komuniistnuudta aimşagtai şanga burxanai syyd bolxo. Kolxoozdo orohon xyniii xorxoi şumuul edize duuhara“,—gedeg baigaa.

Eneen deerehee bişeg medexegyi bydyylig, xaranxii geeg dengi, muxar hyzeg ba munxag zanşalanь şar ag baigaa.

Xaanta zasagai yjiin azalşanai baidal tuxai, erxe ba ujalganuudai tuxai xelee haa, Buriaad-Mongol zonoi yngerhen sagai baidal iime baihan baina. Bagaar xelexede, bidener tiixede ton yzemzegyi muu baidaltai baihamnai xaragdana.

Nyxeda, buriaad-mongoloi ba manai oros tariaaşanai tusagaarlan abbal, mynee Aguu jixe Soveed oronoi syleete graazdan bolhon urdiin xuuşan zanşaltanai mynеenei baidalii tedenei yngerhen sagai bogool baidaltai zergeşyyleed yzegtii, tiigee haatnai bidenei mynеeder yzeze baigaa Buriaad-Mongol ASSR-ei Konstituuca xedii şineen jixe istoorito udxa şanartainь ton elixen garza ygexe baina.

Manai Konstituuca bolbol Buriaad-Mongoloi azalşanai aguu jixe ilaltanuudai dyn gargaza, ene bolbol gansaxan azal şaniii niudargaşuud, nojod lamanar, xaanta zasagai darlalta ba bogoolşolgohoo syleelhen tediin tuxai bişe, xarin kapitaliis anginuud duuhan likvidaacalagdahan, xyn xyniii eksploatacalxa jabadal ygei bolhon, xamag araduudai adali erxe ba ebtexarilsaanai oroilozo baihan şine socialiis bylgemei baiguulga tuxai xelee baina (Aplodismeent)

* * *

Saaşaa, graazdanuudai gol yndehen erxe ba ujalganuud tuxai naimadaxi byleg bolbol SSSR-ei ba RSFSR ei Konstituuciinuudtai zergeşyylee haa jamarxanş xubilalta ygeigeer Konstituucada oruulagdaba. Azal xexe ba amarxa erxe tuxai, ytelxe nahandaa zeeriiin tedxemzeer xangagdaxa erxe tuxai, erdem hurxa erxe tuxai ba myn tereşelen exenerei ereşyylтei adali erxetei baixa jabadal tuxai, yndehe jahaba raasiin algaagyi bygede adali erxetei baixa jabadal tuxai ene bylegei gol gol zyilnyyd bolbol nyxer Staalinai elidxel dotor, xeblel honinoi xuudahan deere tyges dyyren todorxoilogdohon ba tailbarilagdahan baina. Ede bygede xelegdeheniii miniii ende daxin dabtahanai xeregbii aal daa.

Manai Buriaad-Mongol ASSR-te ede asuudalnuudai tusagaar udxa şanartai baihan talaaranь abza bi zybxen le togtoxo xyselenteib.

Oktiaabriin socialiis revoliyyee bolxohoo urda tee Buriaad-Mongol oron dotor niutagai buriaad-mongol ba oros zonoi dunda negeş inzeneer, negeş agronoom ygeihee baitugai, tookarь, sleesarь metiin mergezeltei negeş xydelmerişen ygei, zbyxen le gurban vraaçnuudi, xojor teexnigyyd ba xedexen arbaad bagşanar baihaniinь bide bygedeeee medeze bainabdi. Gansaxan le Oktiaabriiin socialiis revoliyyceer syleelegdehen Buriaad-Mongol oronoi azalşad bolbol azalai duratai foormii syleeteigeer şilen abxa, bişe byxii araduudtai nen tegşe erxeteigeer xamag hyxii burguulinuudta hurxa arga olbo. Buriaad-Mongol ASSR-ei orşohoor arban taban zilş yngereegyi baixada, deede hurguulinuudii dyyrgeze garaad ton eldeb tyrelei mergezel olhon xeden zuugaad xynyydtei, dunda hurguulinuudii dyyrgehen xeden mingaad xynyydte, konbainioornuud, traktoriistnuud: maşaniistnuud, mexaaniguud ba bişe busadii toololsobol xeden olon mingan mergezehen xydel merişedtei bolşood bainabdi Manai ende zaluuşuudai zyghee hurgaal teeşe zydxexe jabadal tusagaar jixe, tiime deerehee dundaş hurguulinuud dotor, myn tereşelen deedeş hurguulinuud dotor huragşadai too zilhee zilde urgaza baina.

* * *

Exenerte ereşyyltei adali erxe olgon xangahan Konstituuciin najan jyhedexi zyil Buriaad-Mongol oronoi azalşadta tusagaar şuxala udxaşanartai baina. Urda sagta exener jyrdee, ilangajaa buriaad-mongol exener jamar baidaltai baihiinь taanar haisa medeze bainat. Xaan zasagai yjede baiza baihan mal barilgiin sisteemiin erxeer buriaad exener bolbol xudaldaa naimaanai objeekt sexe myn baidag baihaniinь medeeze.

Revoliyyciin urdateexi zilnyydte buriaad exenerei bogool baidaltai baihii xaruulmaar buriaadai „jyrenxii erxenyyd“ gedegei zarim zyilnyyd ene baina gebel:

„88 zyil. Eme xyn eriingee . . . gemgyi baitar tyrxemdee zugadaza arilaa haanь burgaahaar soxiood gedergenь busaaxa. Tyrxem teeşee daxin zugadaa haanь, tedenei xojor niutagai saidnar xamtarza şiidxeed, eriinь gemtei bişe ynen baigaa haanь tere emii soxiood eredenь bariiza ygexe.“

„97 zyil. Xen xyn gerei ug ezenei medelgyigeer emeteinь jamarş naimaa zeeliiin jabadal xexe johogyi. Xerbee ezenei medelgyigeer zeeli jyyme ygeed, tereeniii xojuulan abalsaza jabaad, xozom xoino zargiin boloo haanь tere xyniii burgaahaar soxiood urda ygehen jyymii sengeerenь tylyylxe johotoi“.

„113 zyil. Ere eme xojoroi erenь duratai aad, emenь duragyi baigaa haanь halgaza bolxogyi“

„115 zyil. Eredee zoxizo jadahan eme bolbol erede elite xeleed, niutagaigaa saidta oşozo gomodoloo medyylxe johotoi. Tere said gomodoliinь şalgaza xuuliaar şiidxexe. Tiingyi bodxuulaar tyrxemdee oşohon baigaa haanь emiin niurgii xib burgaahaar 20 soxizo xeheegeed gomodol inь şalgaza şiidxexe“.

„121 zyil. Xaanaatai yxin busa erede oşoxogyi, tiime yxiii busa ere gergen bolgozo abxa johogyi. Xerbee,

(Yrgelzelelenь 2-doxi niuurta)

BMASSR-ei SOVEEDUUDAI VII ONSO XURAL

Buriaad-Mongol ASSR-ei Konstituuciin projeekt tuxai

nyxer M. N. JERBAANOVAI elidxel

(1 y g e s x é l).

iime jabadalii johon busaar yildehen uşar garaa haanь xojuulanaiнь niurgii xebei burgaahaar 25-haa 51 xyrtэr soxizo xeheegeed halgaxa".

Buriaad-mongolşuudai „jyrenzii erxe soor: „buriaadai abhan gergen bolbol xudaldaza abtahanda toologlono" ge ze sexe xelegdehen baixa jym. Buriaad-Mongoloi exener naa xolo gyisoogyi jyrenxiideo 10-12-toi baigaad exe esegeereee xudaldagdadag ba exe esegeнь bolbol xeden zilei torşo dotor gol tyleb bo ro bodoloor jixenxiiнь mataar xudaldaajiнь abdag hen. Xerbee xadamnagdahan basaganai nahaa gyisengyi nyggээ haanь dyy basaganiiнь tere xyrьgende ygtedeg, xerbee xyrigenei nyggşeээ haa xadamnagdahan basagan xyrьgenei dyy xybyynde ygtedeg, dyy xybyy ygei baigaa haanь tyrel tyrehendenь ygtedeg baigaa. Mal barixa argagyi ygeitei gy ali bataraag buriaad hamga abxahaa - uridşalan xydelmerişen bolzo kulaagta bejee xudaldadag, kulaaganь xydelmerişlingээ tyleэ mal baridag, barihan mai ba myngeneiнь tyleэ bataraag xeden arbaad zil soo sag yje, xizaargyi gexeer yle baran azalai tyleehenei xemzee tuxai jamarş xelsee ygesээ ygeigeer xydeldeg—ende jyreдээ: jyy ygeneb, terenь le boloo,—gehen priincip delgerengi baigaa.

Buriaaduudai duuda xojor ba gurba hamgatai baidag uşar bii jym hen. Ene „erxii" gansaxan le buriaad uojoduud ba kulaagnuud euledeg baihan jym, jyyb gexede ygeiteihee baixa dundaşadaltandaş iime „yzesxelen sengelen" xyşexyrteşegyi baigaa. Ene oruu doruu, gaşuudal zobolon tygelder baidal bolbol mynээ uidxarai muuxai zyyden şingi hanagdana. Oktiaabriiin socialiis revoliyyee bideniii yrgen xargii deere gargaa, exenerii multalan syleelee. Mynээ syleete soveed exener eregtei xyntei nen adali socialiis baiguulaltiin ali byxii yçaastoguud deere xydelmerileze baina. Staalin Konstituuca bolbol azaxuin, kylьtyyrne ba oloniitiin baidalai ali byxii halbarida exenerei ereşyyltei adali erxetei baihan tuxai tailbariladag delxei deere gansaxan Konstituuca myn. Socialiis bylegemii baiguulagşa otriaaduudai negen bolxo azalşa exenerei politikan edibxiiin tuilai jixe debzehenei gerşenereнь bide myn bainabdi (**Aplodismeent**).

Manai Staalin Konstituuciin 89 zyil bolbol manai revoliyyciin aguu jixe dabaltanuudai, manai respyyblikiin ysloovido byriş tusagaar medegdeltei dabaltanuudai negii iimeer le temdeglen baina.

***

Yndehe jaha ba raasiin ilgaa xamaagyi graazdanuudai adali erxetei baixa tuxai xelehen jiredexi zyil bolbol Buriaad-Mongol oronoi yslooviдo tuilai jixe politikan udxaşanartai baina. Xaanta zasag ba byrzyaazi bolbol arad zonoi dunda yndehenei antogoniizmii (zyrildeeji) jaaza gaaruulan hyzeeдeg baihiнь bide bygede haitar medenebui. Manai Buriaad-Mongol oron metiin zaxa xizaar ba kolooni gazarta jixe orosoi şoviniizmii tusagaar xyselen delgeryylze baigaa. Jixe orosoi şoviniizmi delgeryylxe jabadal bolbol niutagai nacionaliizmiin yzegdexe ba debzexe jabadalda xyrgedeg baigaa.

Buriaad-Mongoloiş, myn tereşelen orosoiş eksploataacalagşa angiнuud bolbol xaanta zasagai taraan delgeryylze baihan nacionaalьna antagoniizmii nen adali xyrirgeedeg baigaa.

Ene bolbol byxii eksploataatornuudta tuhatai jym, jyyb gexede, nege aradii nygээ aradta zyriyylen tuxiraxa jabadal bolbol azalşan oloniitiin anxarabi angiin temeselei şuud zorilgonuudhaa zaigaruuldag baigaa. Azalşanai jamarş yndehe ba raasiла xamaatoi baixalaнь ilgaberilangyi, tedenei xooroodo xani barildalga baiguulxii yndehe bolgohon, angiin negen hanalii ba internacionaalьna xyпyyzyylgi yndehe bolgohon angiin mederelei debzeltede haad xedeg baigaa.

Eideb yngiin foormoor jixe orosoi şoviniizm ba myn tereşelen niutagai nacionaliizm gargaxa jabadalnuudtai ilangajaa BMASSR-ei aza tyren huuhan tyryyşiin zilпyydte bide bygediin eris şangaar ba yni udaan temeseze baihaniii tuanar haitar hanaza bainat. Urdaнь, buriaad zonoi oros zontoi xarilsaxa, ilangajaa „şemeeşeg" tariaaşantai xarilsaxa jabadalda amagalan bişe baidaltai baigaabdi.

Mynээ buriaadş, myn tereşelen orosş zonoi dunda beje bejedee etigelsexegyi ba şoviniizm gargaxa jabadal ygei boloo geze ene yjede omogtoigoor medyylze şadaxa bainabdi.

Bidener bolbol Buriaad-Mongol oronoi byxii yndehenei gryypenyydei xooronдo angiin internacionaalьna negen hanalai ba xani barildalgiin idei mandan badarza baihanai gerşeneiень myn bolnobdi. (**Aplodismeent**) Ene bolbol manai respyyblikiin azalşan niitiin tuilai jixe jyrenxii politikan debzeltiin yre manai paartiiin Leenin—Staalinai nacionaalьna politikiin aguu jixe ilaltanuudai yre myn baina.

Mynээ Buriaad-Mongol oron dotor manai paartiin ba Soveed zasagai internacionaalьna politikii daamgaigaar oilgoo medereegyi negeş kolxoozii, negeş xydelmerişenei ba kolzooznigoi bylii mynээ olxo ygeit. Xaanaş oşood xaragtii—teretanai yiledberiiin oron, alban gazar gy ali kolxooznigai, xydelmerişiin ba albaxaagşiin byleş baig, teretnai teaatr kinooş baig—xaa xaanaagyi SSSR ei araduudai johotoi gegşiin adali erxe ba ynen xani barildalgii yzexet. Ene taiaar, mynээderei Buriaad-Mongol oron bolboi urdiin xaanta zasagai Buriaad-Mongol oronhoo, iize xeleze boldog jym haanь, ogtorgoi gazarhaa jamar be tereen şingi ilgaatai. Manai paartiiin ene istoorito ilaltii tajartaigaar omogtoigoor temdegleze bainabdi, nyxedyyd. (**Aplodismeent**)

Saaşanь. Ene byleg soo jiren negedexi zyilde sedxilei sylee tuxai, şazan myrgelei joholol yiledexe sylee tuxai, şazaniii esergyysexe propagaandiin sylee tuxai xelegdehen baina. Urda sagta Buriaad-Mongol oron bolbol şazan myrgelei ba muxar hyzegei ilangajaa xyşeteigeer delgerehen respyyblikenyydte xabaatai baigaa, iize xelexedee bi lamaiizmiiş, xuuşan johololtoiniiş xaraadaa abanam. Şazanhaa azalşan niitiin xaxasan zailaxa jabadal Oktiaabriiin socialiis revoliyyee bolhon darii exilhen baina. Ateiis yzelei ilaltiin ene process bolbol jyrenxii kylьtyyre ba olon tymen azalşanai kylьtyyrne xamzeenei debzexetei negen xamta uiam yrgedezel baigaa.

Staalin Konstituuca bolbol şazan myrgelei joholoi yildexe sylee grazdaniiin byxende olgoo. Ene, p[illegible] incentnyyd bolbol aradzonoi xozomdongi zarimanai niydeeree xarahaar baitaranь boruuşaahan prestilzee (nerjee) bodxooxiin tuladaKonstituuciin ene zyilii eerlinxieeree buruu teeşenь taiibaridaxi zabdalag baihan aii olon faaktnuud uii Şazan myrgelei joholoi yildeze baihan xeberteigeer lamnar ba naşoodçoguud bolbol antisoveed propaganda jabuuldag nşarnuud ysoon bişe. Tedenei olonxiнь faşiis razveedkanuudai ynen agentnuud ba şpioonuud myn baiza, kontrrevoliycioono nacioonalistnuud soiuzniguud ba aagentnuud. myn baiza eliryylegdeh n baixa.

Olon tymen azalşanai dunda Staalin Konstituuciin ene zyilei ynen udxii tailbarilan oilguulza, daisanai xorolo hanalii muxarduulxiin tulada, şazanai johotol gyisedtegşiin bag ymedeed nomgon janziin xyn xeberteigeer jabaza baihan daisaniii tanixa ba eliryylxe jabadalda azalşan byxenii hurgaxa johotoibdi.

***

Nyxed aa, esesei hyylde, Konstituuciin tusagaar istoorito udxaşanar tuxai xelexe zuuraa, exe oronoo xamagaalaxa jabadal bolbol Buriaad-Mongoloi ASSR-ei grazdaniiin byxenei ariuun ujalga myn geze xelegdehen 100 daxi zyilde togtoxo xyselenteib.

Deere, elidxeleigee tyryyşiin xubi soo, manai aldarta Ulaan Aarmiiin halaşagyi xubi bolxo tusxai yndehenei xeheg sereg Buriaad-Mongol oron dotor istooridо exinee baiguulagdahan tuxai bi xelee geeşe iiem. Mynээ, Konstituuciin ene zyil tuxai xelexe zuuraa, 1920 onoi janvaarь harada japoon-semioonovtonoi otriaadai Baigalai ymenexi niutagta nebteren orozo jirexede toxiooldohon nege istoorito faaktii taanarta hanuulxa xyпyyzyylgi yndehe bolgohon angiin mederelei debzeltede haad xedeg baigaa.

Eideb yngiin foormoor jixe orosoi şoviniizm ba myn tereşelen niutagai nacionaliizm gargaxa jabadalnuudtai ilangajaa BMASSR-ei aza tyren huuhan tyryyşiin zilпyydte bide bygediin eris şangaar ba yni udaan temeseze baihaniii tuanar haitar hanaza bainat. Urdaнь, buriaad zonoi oros zontoi xarilsaxa, ilangajaa „şemeeşeg" tariaaşantai xarilsaxa jabadalda amagalan bişe baidaltai baigaabdi.

Mynээ buriaadş, myn tereşelen orosş zonoi dunda beje bejedee etigelsexegyi ba şoviniizm gargaxa jabadal ygei boloo geze ene yjede omogtoigoor medyylze şadaxa bainabdi.

Bidener bolbol Buriaad-Mongol oronoi byxii yndehenei gryypenyydei xooronдo angiin internacionaalьna negen hanalai ba xani barildalgiin idei mandan badarza baihanai gerşeneiень myn bolnobdi. (**Aplodismeent**) Ene bolbol manai respyyblikiin azalşan niitiin tuilai jixe jyrenxii politikan debzeltiin yre manai paartiiin Leenin—Staalinai nacionaalьna politikiin aguu jixe ilaltanuudai yre myn baina.

Mynээ Buriaad-Mongol oron dotor manai paartiin ba Soveed zasagai internacionaalьna politikii daamgaigaar oilgoo medereegyi negeş kolxoozii, negeş xydelmerişenei ba kolzooznigoi bylii mynээ olxo ygeit. Xaanaş oşood xaragtii—teretanai yiledberiiin oron, alban gazar gy ali kolxooznigai, xydelmerişiin ba albaxaagşiin byleş baig, teretnai teaatr kinooş baig—xaa xaanaagyi SSSR ei araduudai johotoi gegşiin adali erxe ba ynen xani barildalgii yzexet. Ene taiaar, mynээderei Buriaad-Mongol oron bolboi urdiin xaanta zasagai Buriaad-Mongol oronhoo, iize xeleze boldog jym haanь, ogtorgoi gazarhaa jamar be tereen şingi ilgaatai. Manai paartiiin ene istoorito ilaltii tajartaigaar omogtoigoor temdegleze bainabdi, nyxedyyd. (**Aplodismeent**)

Saaşanь. Ene byleg soo jiren negedexi zyilde sedxilei sylee tuxai, şazan myrgelei joholol yiledexe sylee tuxai, şazaniii esergyysexe propagaandiin sylee tuxai xelegdehen baina. Urda sagta Buriaad-Mongol oron bolbol şazan myrgelei ba muxar hyzegei ilangajaa xyşeteigeer delgerehen respyyblikenyydte xabaatai baigaa, iize xelexedee bi lamaiizmiiş, xuuşan johololtoiniiş xaraadaa abanam. Şazanhaa azalşan niitiin xaxasan zailaxa jabadal Oktiaabriiin socialiis revoliyyee bolhon dar